

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»**

ТИДІР НАТАЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 330.338.24:336

**ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.00.03 – Економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ВНЗ «Національна академія управління».

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Штулер Ірина Юріївна
ВНЗ «Національна академія управління»,
Перший проректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Корнєєв Максим Валерійович
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро),
декан факультету інноваційних технологій

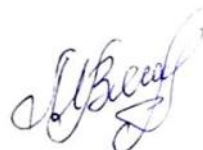
доктор економічних наук, доцент
Матвіїшин Євген Григорович
Львівський регіональний інститут державного
управління Національної академії державного
управління при Президентові України (м. Львів),
завідувач кафедри економіки

Захист відбудеться «22» грудня 2020 р. о 11.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.889.01 у ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ВНЗ «Національна академія управління» за адресою: 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15.

Автореферат розісланий «20» листопада 2020 р.

Учена секретарка
спеціалізованої вченої ради



М. В. Штань

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Найважливішою умовою динамічного розвитку будь-якої держави є формування та реалізація ефективної податкової політики, за допомогою якої створюються сприятливі умови для здійснення економічних, політичних і соціальних функцій шляхом її впливу на господарську діяльність та життя суспільства загалом.

Проблеми здійснення ефективної податкової політики набувають особливої актуальності в умовах формування соціально-орієнтованої економіки, коли особливо затребуваними є запити суспільства на соціальну справедливість і рівність всіх громадян перед законом. Виникає потреба у встановленні критеріїв економічної та соціальної вагомості податкової політики, а також розробки на їх основі конкретних ефективних заходів і механізмів, реалізація яких зможе безпосередньо вплинути на вдосконалення податкової політики в умовах соціалізації економіки й прискорити економічне зростання.

У вітчизняній економічній науці бракує як цілісних теоретичних обґрунтувань, так і аналітичних робіт, які б розкривали прикладні аспекти податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні.

Серед вагомих наукових досліджень податкової політики зарубіжних авторів можна назвати праці: Ф. Кене, У. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, Дж.Р. Мак-Куллоха, А. Вагнера, І. Майбурова, А. Пігу, Дж.М. Кейнса, А. Лаффера, Дж. Стігліца та ін. Різні аспекти формування та реалізації податкової політики в умовах українських реалій досліджують вітчизняні вчені: В. Андрущенко, Л. Баранник, З. Варналій, О. Василик, В. Вишневський, Ю. Гончаров, М. Диха, І. Драган, В. Ємельянов, М. Єрмошенко, С. Єрохін, Ю. Іванов, Т.Ковальчук, М. Корнєєв, А. Крисоватий, Є.Матвійшин, П. Мельник, В. Опарін, О. Покоłodна, А. Соколовська, В. Тропіна, В. Федосов, І. Чугунов, Л. Шаблиста та інші.

Разом з тим, на сучасному етапі розвитку, коли Україна прямує курсом розбудови високо розвинутої соціальної економіки, є потреба у поглибленні дослідження ролі податкової політики держави в цьому процесі. Важливим є розкриття сутності податкової політики, спрямованої на забезпечення фінансової стабільності, створення зрозумілого й справедливого податкового законодавства, публічність у використанні коштів платників податків.

Зазначене свідчить про актуальність теми дисертаційної роботи та обумовило визначення її мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні положення та рекомендації, які викладено у дисертаційній роботі, є складовими науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління» на тему «Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0116U003934), де автором визначено теоретичні та практичні аспекти формування податкової політики в умовах соціальної економіки України.

Мета й завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в розкритті теоретичних засад податкової політики та розроблення рекомендацій щодо її удосконалення в умовах формування соціальної економіки в Україні.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розробити у межах теорії управління національним господарством концептуальні положення податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні;
- висвітлити науково-методологічні підходи до дослідження сутності та особливостей формування соціальної економіки в Україні;
- проаналізувати моделі та типи податкової політики, що застосовуються в зарубіжних країнах для більш цілісного розуміння їх функціонування;
- проаналізувати фіскальні процеси в економіці в контексті узагальнення та систематизації структурно-функціональних проблем удосконалення податкової політики на сучасному етапі;
- визначити стан податкової безпеки прослідкувавши та оцінивши вплив її функціональних складових на інтегральний індекс податкової безпеки;
- встановити вплив оподаткування на споживання та добробут населення;
- обґрунтувати необхідність податкового стимулювання ділової та інвестиційної активності в реальному секторі економіки;
- удосконалити методичний підхід до реалізації податкової політики в частині посилення соціальної спрямованості оподаткування;
- визначити пріоритети розвитку податкової політики в умовах формування в Україні соціальної економіки.

Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин, що визначають податкову політику в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні рекомендації щодо удосконалення податкової політики в умовах формування соціальної економіки.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження. *Діалектичний, системний та структурний методи* використано для виявлення тенденцій розвитку податкової політики та її впливу на соціальні процеси; *аналізу і синтезу* – для дослідження українських і світових практик з удосконалення моделей та типів податкової політики, аналізу можливостей імплементації в Україні; *структурно-функціональний метод* – для з'ясування завдань, функцій та напрямів податкової політики, а також аналізу структури і функціональних особливостей механізмів податкової політики; *метод порівняння* – для виявлення особливостей різних підходів до вдосконалення податкової політики в Україні; *статистичний і графічний методи* – для оцінювання стану податкової політики і податкової безпеки.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти стосовно функціонування податкової та соціальної політики, статистичні дані Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України,

матеріали інформаційно-аналітичних видань, наукові розробки та звіти науково-дослідних організацій, результати досліджень вітчизняних і зарубіжних учених з питань податкової політики, системи оподаткування, умов соціалізації економіки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що в роботі розвинуто теоретико-методологічні та прикладні основи податкової політики та розроблено рекомендації щодо її удосконалення в умовах формування соціальної економіки в Україні. У процесі дослідження отримано результати, що мають характер наукової новизни, а саме:

вперше:

– розроблено концептуальні положення податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні, що дозволило переглянути її основоположні засади, розвинути їх та визначити ті, які мають бути домінуючими в практиці оподаткування. У межах теорії управління національним господарством це дасть змогу поглибити розуміння економічної сутності й ролі податкової політики в нових умовах та більш точно визначити напрями її подальшого удосконалення;

удосконалено:

– науковий апарат пізнання функціонального механізму формування і реалізації податкової політики в частині утворення нових його елементів. Зокрема запропоновано нові підходи до детермінації видів і форм політики в сфері оподаткування, що, на відміну від існуючих, передбачають виокремлення політики податкових доходів і політики податкового регулювання, що дозволить посилити дослідження ефективності податкової політики та встановлення ступеню її соціалізації;

– систему принципів податкової політики, зокрема, існуючий перелік доповнено принципом поміркованості, що означає встановлення в економіці такого рівня податкового навантаження, який забезпечуватиме можливість розширеного відтворення й накопичення в суспільстві. Цей принцип сприятиме більшій обґрунтованості податкової політики, запобігатиме ухиленню від сплати податків;

– теоретичні підходи до реалізації податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні, що, на відміну від існуючих, передбачають перехід від бюрократичної моделі оподаткування, заснованої переважно на фіскальних процесах, до моделі управління, яка націлена, насамперед, на регулювання через податкове стимулювання економічної діяльності і дестимулювання порушень податкового законодавства, а також вдосконалення податкового адміністрування (запровадження електронного документообігу, планування, прогнозування тощо). Оптимальне їх поєднання дозволить максимізувати ефективність податкової політики на державному рівні;

набули подальшого розвитку:

– сутнісне наповнення поняття «податкова політика», яке пропонується розглядати з позиції імперативно-диспозитивної природи регулювання податкових правовідносин, спрямованої на знаходження балансу між чіткими наказами та певними диспозитивними нормами (межами), які дозволяють

суб'єкту господарської діяльності діяти в цих межах на свій власний розсуд. Таке визначення податкової політики, на відміну від існуючих, підкреслює необхідність трансформації управління податковими процесами у бік соціалізації економіки;

– узагальнення та систематизація структурно-функціональних проблем податкової політики на сучасному етапі, основними з яких є: зміна зовнішньоекономічної кон'юнктури на продукцію вітчизняної промисловості, нерозвиненість внутрішнього ринку, надмірне податкове навантаження та його нерівномірний розподіл, структурна деградація економіки, великий масштаб тіньової економіки, недосконалість нормативно-правової бази оподаткування;

– методичний підхід до реалізації податкової політики в умовах формування соціальної економіки України, який полягає в доведенні необхідності удосконалення податкового стимулювання ділової та інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки що, на відміну від існуючих підходів, орієнтується на узгодження податкової політики та пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні розробки та практичні результати дисертаційної роботи знайшли застосування в роботі окремих інституцій, що підтверджуються відповідними довідками та актами з:

– Головного управління ДПС у Закарпатській області – для удосконалення механізмів податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні, а саме: формування системи податкового адміністрування, яка сприятиме відкритості, прозорості, конструктивності та оперативності у вирішенні питань взаємодії між органами податкового адміністрування та платниками податків; застосування порівняльного методу для виявлення особливостей різних підходів до вдосконалення податкової політики в Україні (довідка № 21-1/2 від 22.01.2020 р.);

– Закарпатської обласної державної адміністрації – підтверджено, що пропозиції сприятимуть успішному розвитку і підвищенню ефективності застосування рекомендованих заходів в тому числі і для підвищення добробуту населення, враховуючи складні сучасні умови розвитку країни, а також будуть використані при викладанні економічних дисциплін у закладах вищої освіти, а також під час вивчення курсів за вибором у закладах загальної середньої освіти (довідка № 01-17/1962 від 31.08.2020 р.);

– Ужгородської міської ради – при вдосконаленні механізмів податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні та заходи впливу на економіку та соціальні процеси через зміну податків, податкових ставок, податкових пільг, зниження чи підвищення загального рівня оподаткування тощо. (довідка № 01-27/222 від 25.08.2020 р.);

– Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України – представлене дослідження містить пропозиції щодо формування моделі взаємовідносин, що представлена у вигляді ієрархічно організованої системи елементів, які розкриті за трьома напрямками: фіскальному, регулюючому та податкового адміністрування, що дозволить максимізувати ефективність

складових податкової політики на державному рівні і взаємозв'язків між ними (довідка № 21-1/2 від 22.01.2020 р.);

– Міжнародної громадської організації «Міжнародна академія інформатики» – взято до уваги здійснені дослідження проблем забезпечення інформаційної безпеки податкової політики в умовах формування соціальної економіки (довідка 2620-01/15 від 15.01.2020 р.);

– ВНЗ «Національна академія управління» – використання в навчальному процесі матеріалів наукового дослідження дало змогу адаптувати навчально-методичні комплекси дисциплін до умов трансформаційних процесів в економіці та освіті, поглибити їх теоретичні-методичні основи та підвищити якість підготовки фахівців за спеціальностями 292 «Міжнародні економічні відносини», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 081 «Право» (акт впровадження від 02.03.2020 р.).

Теоретичні положення, висновки і практичні рекомендації автора можуть бути використані при розробці соціально-економічних програм розвитку України та підготовці проектів законодавчих і нормативних актів з питань реформування стратегії і тактики податкової політики, у роботі Державної податкової служби України, Міністерства соціальної політики України в частині поліпшення методичного та інструктивного забезпечення практики реалізації податкової політики в умовах соціальної економіки. Для збалансування інтересів держави, платників податків та громадян запропоновано нові підходи щодо формування і реалізації стратегії та тактики податкової політики в умовах соціалізації, які базуються на врахуванні методологічного підґрунтя розвитку суспільства та соціально-економічних наслідків дієвості держави в площині перерозподілу частини валового внутрішнього продукту та регулюванні вартісних пропорцій такого розподілу.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистих наукових пошуків. Внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, наведено в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення і результати дисертації представлялись на міжнародних і всеукраїнських конференціях та семінарах, у тому числі: IX Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми економіки 2015-2016» (м. Київ, 10 лютого 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (м. Одеса, 15 травня 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові інструменти просторово-територіального розвитку» (м. Черкаси, 15 жовтня 2016 р.); X Міжнародний науково-практичний семінар «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції» (м. Луцьк, 22 травня 2020 р.); VII Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці» (м. Київ – м.Баку, 25-26 червня 2020 р.); Міжнародна науково-

практична конференція «Соціально-економічні аспекти розвитку суспільства» (м. Одеса, 7 серпня 2020 р.); II Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути» (м. Дніпро, 17-18 серпня 2020 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Теорія та практика управління ринковою економікою» (м. Одеса, 28 серпня 2020 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки, обліку, менеджменту та права» (м. Полтава, 16 вересня 2020 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни» (м. Львів, 19 вересня 2020 р.); VIII Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці» (м. Київ – м. Rzeszów, 14-15 жовтня 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 18 наукових працях, із них: 7 статей у наукових фахових виданнях України та тих, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 11 друкованих праць апробаційного характеру.

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 284 сторінки. Робота містить 26 таблиць, 22 рисунки та 10 додатків. Список використаних джерел налічує 217 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено предмет та об'єкт дослідження, викладено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи, наведено дані про апробацію отриманих наукових результатів.

У першому розділі дисертаційної роботи «**Теоретичні засади податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні**» – проаналізовано концептуальні положення податкової політики, розкрито сутність та особливості формування соціальної економіки в Україні; досліджено та узагальнено моделі та типи податкової політики в світі в умовах соціальної економіки.

Проаналізовано сучасні трактування сутності податкової політики. На основі розглянутих положень сформульоване власне визначення: податкова політика є частиною економічної політики держави, що представляє собою систему заходів організаційно-правового та соціально-економічного характеру органів державної влади та місцевого самоврядування з акумуляції та перерозподілу публічних коштів у вигляді податків залежно від вирішення стратегічних і тактичних завдань розвитку країни чи регіону. Запропоновано визначення надане з позиції імперативно-диспозитивної природи регулювання податкових правовідносин, спрямованої на знаходження балансу між чіткими, обов'язковими до виконання, наказами та певними диспозитивними нормами (межами), які дозволяють суб'єкту господарської діяльності діяти в цих межах на свій власний розсуд. Таке тлумачення податкової політики, на відміну від існуючих у науці, підкреслює необхідність трансформації управління податковими процесами у бік соціалізації економіки з більшим ступенем

врахування економічної свободи індивіда, зміною пріоритетів та принципів податкової політики.

Проаналізовано етапи історичного розвитку податкової політики в незалежній Україні. Відзначено, що на першому етапі розвитку податкової політики основним її завданням була акумуляція коштів для наповнення скарбниці держави. Це був період політики максимальних податків, для якої характерне велике число податків з високими податковими ставками. Така політика проводиться державою, як правило, в екстраординарні моменти її розвитку. Наступні етапи були підпорядковані завданню створення податкової системи та її вдосконаленню. З прийняттям курсу на розбудову соціальної держави та усвідомленні необхідності побудови соціально-орієнтованої економіки, в податковій політиці з'явилося розуміння того, що необхідно посилити її «соціалізацію». Сучасний етап спрямований на створення податкової системи, орієнтованої на соціальну економіку. Тому перелік цілей податкової політики доповнено такою, як створення соціально-орієнтованої податкової системи.

Встановлено, що дослідження податкової політики неможливе без з'ясування таких її концептуальних засад як мета, функції, цілі, суб'єкти, об'єкти, завдання, принципи (рис. 1). У контексті аналізу концептуальних положень податкової політики розглянуто функції податкової політики, аргументовано, що «соціалізація податків» є формою реалізації функції податкової політики – управління податками. Податкова політика будується на системі принципів, які дозволяють виконувати зазначені завдання. В законодавстві достатньо повно сформульовані принципи податкової політики. Хоча це питання не може бути вичерпним, оскільки процес економічного розвитку ставить перед податковою політикою все нові завдання. Запропоновано систему принципів податкової політики доповнити принципом поміркованості, що означає встановлення в економіці такого рівня податкового навантаження, який забезпечуватиме можливість розширеного відтворення й накопичення в суспільстві. Цей принцип сприятиме більшій обґрунтованості й справедливості податкової політики, а податки стануть більш значним економічним важелем державного регулювання економіки.

У роботі показано взаємозв'язок між принципами податкової політики та принципами оподаткування. На відміну від принципів оподаткування, які формувалися впродовж століть як наукові, фундаментальні засади теорії оподаткування й внаслідок цього не схильні до змін, принципи податкової політики динамічніші, оскільки на них впливають пріоритети цілей податкової політики, що визначаються економічними можливостями держави, станом фінансової системи та напрямами соціальної політики на певний відрізок часу.

Податковий механізм являє собою сукупність важелів, інструментів та методів, які взаємопов'язано функціонують між собою, ґрунтуючись на чинному податковому законодавстві, з метою узгодження інтересів держави та платників податків, акумулювання грошових коштів до бюджету держави, розвитку ринкової інфраструктури.

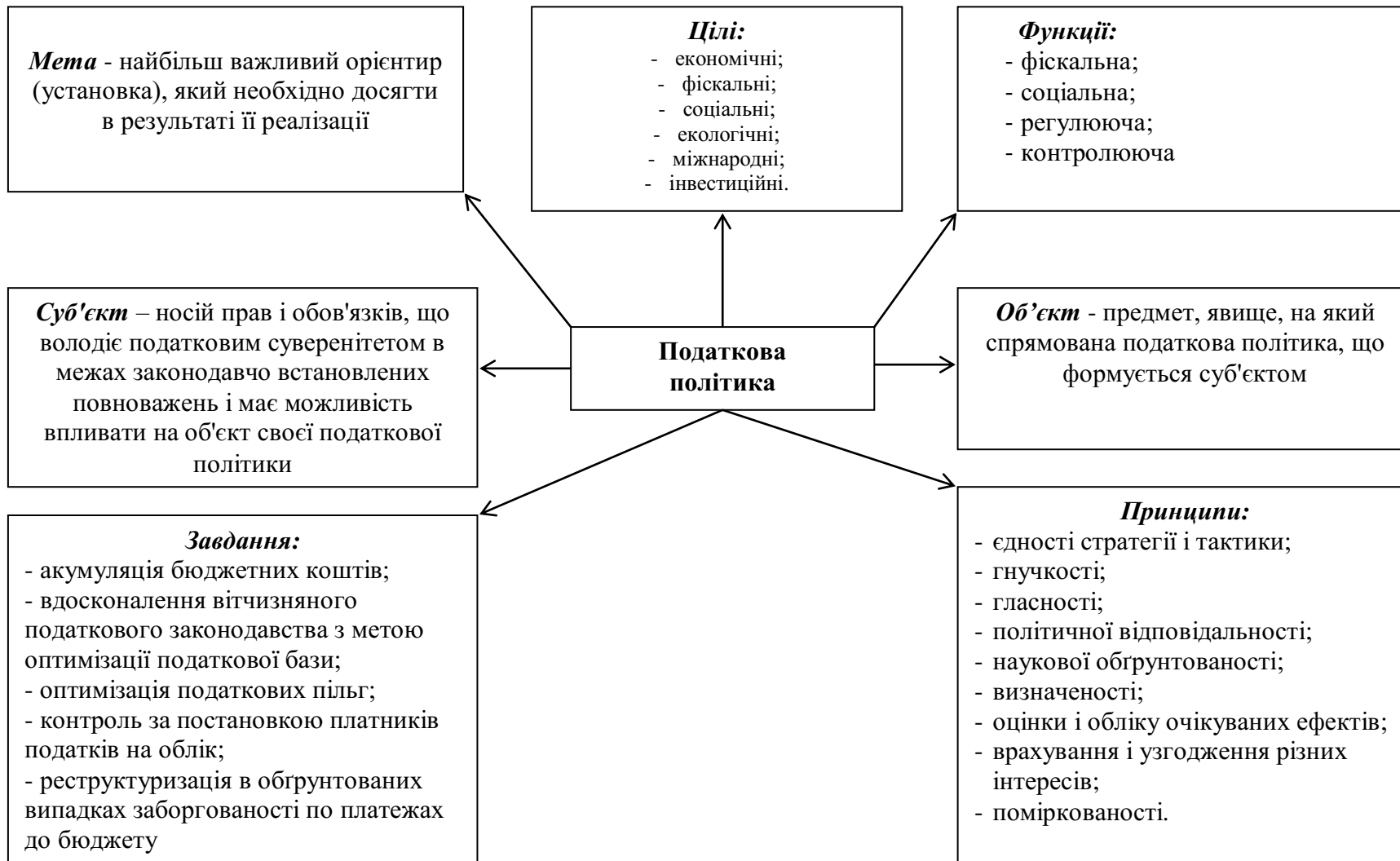


Рис. 1. Концептуальні засади функціонування податкової політики

Джерело: складено автором

Встановлено, що інституціональними критеріями формування і реалізації податкової політики держави є: досягнення балансу інтересів держави, підприємницького сектора і населення; узгодження податкових змін з іншими законодавчими нормами та їх позитивна оцінка суспільством; забезпечення стабільності і швидке реагування на зміни у відтворювальних і фіскальних процесах.

Теоретичне обґрунтування сутності понять «податкова політика» та «податковий механізм» в контексті дослідження, на відміну від існуючих, відображають особливості діяльності органів податкової системи держави при застосуванні податкового регулювання економіки з метою досягнення стабільного соціального розвитку. Відзначається, що механізм формування та реалізації податкової політики повинен бути побудований таким чином, щоб, з одного боку, забезпечити виконання базової функції податків – фіскальної, а з іншого – сприяти реалізації регулюючої функції податків з метою посилення впливу податкового механізму на процеси відтворення (рис. 2).

Найважливішою ознакою сучасного цивілізованого розвитку вважається соціалізація економічних систем і підпорядкування економічної функції держави соціальним цілям. Досліджено особливості формування соціальної економіки в Україні, які полягають у такому: відбувається переорієнтація виробничих цілей на цілі соціального розвитку, здійснено перехід від адміністративно-розподільчого принципу соціального забезпечення до страхового, заснованого на самовідповідальності громадян за власний добробут; розширене коло суб'єктів надання соціального захисту з посиленням ролі інститутів громадянського суспільства; поступово збільшуються рівні соціальних стандартів.

Соціалізація економіки представляє цільову орієнтацію економічного розвитку на забезпечення потреб людини. З'ясовано, що соціалізація економіки України має відповідати таким основним принципам, як послідовність та стабільність здійснення; об'єктивна обумовленість й суб'єктивне забезпечення; забезпечення єдності та взаємоузгодження соціальної та економічної спрямованості; соціальна справедливість; соціальна конкуренція.

Базою соціалізації податкової політики соціальної держави і соціального суспільства є структурно-функціональна модель, яка є стійкою системою соціально-орієнтованих податків (кожен з яких має певне функціональне призначення); оптимальний порядок функціонування податкової системи; багаторівневий характер відносин взаємопов'язаних елементів оподаткування.

Доведено, що механізм реалізації податкової політики соціальної держави базується в першу чергу на соціальній функції податків. Акцентовано увагу на тому, що податкова політика посідає чільне місце в реалізації соціальної економіки, оскільки оподаткування як соціальний інститут є певною формою організації суспільної діяльності у фінансовій і господарській сферах, що відображається в суспільних відносинах перерозподілу обмежених ресурсів соціуму, і сприяє виробленню достатньої кількості суспільних благ і загалом забезпеченню соціально-економічних адаптаційних засад життєдіяльності соціального організму.

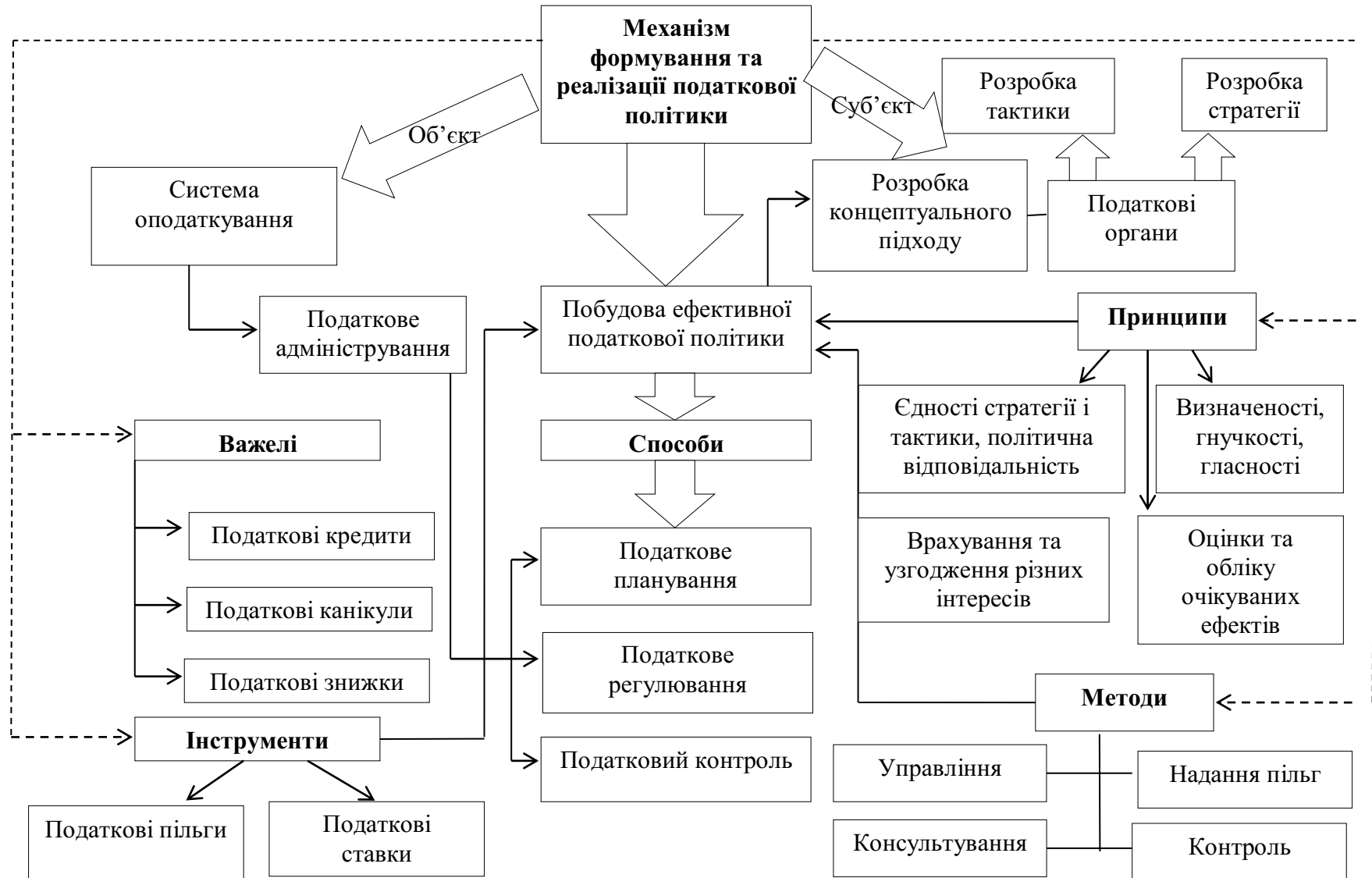


Рис. 2. Механізм формування та реалізації податкової політики України

Джерело: складено автором

З'ясовано, що з метою посилення соціального захисту населення сучасна податкова політика України повинна підпорядковуватися не тільки фіскальній меті, але перш за все, соціальній.

Різноманіття моделей податкової політики в світі свідчить про постійний пошук країнами найбільш прийнятної для того чи іншого етапу її розвитку. Не можна назвати модель податкової політики, яка домінує в світі. Цілі та завдання податкової політики можуть відрізнятися залежно від конкретного історичного періоду, від обставин і соціально-економічних умов кожної країни. Вибір стратегії державної податкової політики обов'язково має спиратися на «золоті правила» оподаткування, й здійснювати пошук прийнятних методів організації оподаткування. Україна повинна скористатися своїми природними, географічними та економічними перевагами, які при правильному застосуванні можуть принести державі значні доходи, що дозволить зменшити податкове навантаження на економіку. Україні слід створювати власну модель податкової політики, більш прийнятну в плані загального фіскального навантаження на своїх громадян і підприємства.

У другому розділі дисертації «**Оцінювання результативності податкової політики**» – здійснено аналіз фіскальних процесів в Україні, оцінено стан податкової безпеки в Україні та вплив оподаткування на споживання та добробут населення.

Проведений аналіз фіскальних процесів в Україні показав, що протягом 2015-2019 рр. податкові надходження склали від 77,9% (у 2015 р.) до 83,0% (у 2019 р.), а неподаткові надходження – від 21,5% (у 2015 р.) до 83,0% (у 2019 р.) відповідно (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка доходів Зведеного бюджету України протягом 2015-2019 рр.

Показники	2015		2016		2017		2018		2019	
	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Податкові надходження	507636	77,9	650782	83,1	828159	81,5	986349	83,3	1070322	83,0
Неподаткові надходження	140155	21,5	125392	16,0	154371	15,2	193806	16,3	211199	16,5
Доходи від операцій з капіталом	1800	0,3	1594	0,2	2161	0,2	2801	0,2	3112	0,2
Цільові фонди	559	0,1	783	0,1	30467	3,0	866	0,1	3557	0,3
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1882	0,3	4198	0,5	1631	0,1	1559	0,1	1184	0,1
Усього	507636	100	650782	100	828159	100	986349	100	1070322	100

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики та Державної податкової служби України

Податки на доходи, податок на прибуток, податки на товари та послуги (податки на споживання) сумарно становлять 66,6%, тобто забезпечують понад дві третини усіх податкових надходжень Зведеного бюджету України. Порівняння з практикою оподаткування країн ЄС показало, що у цілому в Україні склався середньоєвропейський рівень оподаткування, хоча питання особливостей адміністрування податків і податкової бази для справляння

податків залишається відкритим. В Україні, за умовно прийнятного рівня оподаткування, простежується сильна залежність бюджетних доходів від споживання імпортованих товарів.

Для більш повного з'ясування характеру фіскальних процесів в Україні досліджено динаміку податкових надходжень до Державного бюджету України та структуру прямих і непрямих податків.

У 2019 р. порівняно з 2015 р. відбулося збільшення податкових надходжень за такими податками: ПДВ – збільшення на 200238 млн.грн., або на 12,2%; акцизний податок – на 60247 млн. грн., або на 95,5% ; ПДФО – на 64892 млн. грн., або на 44,0% ; податок на прибуток – на 62024 млн.грн., або на 37,6%; мито у 2019 р. становило 30086 млн. грн. та зменшилось на 10215 млн. грн. або на 25,3% (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України протягом 2015-2019 рр., млн. грн.

Вид податків	Назва податків	2015	2016	2017	2018	2019
Непрямі	ПДВ	178452	235507	313980	374508	378690
	Абсолютний приріст	-	57055	78473	60528	4182
	Темп приросту, %	-	32,0	33,3	19,3	1,1
	Акцизний податок	63111	90122	108292	118852	123358
	Абсолютний приріст	-	27011	18170	10560	4506
	Темп приросту, %	-	42,8	20,2	9,8	3,8
	Мито (ввізне і вивізне)	40301	20371	24542	27077	30086
	Абсолютний приріст	-	-19930	4171	2535	3009
	Темп приросту, %	-	-49,5	20,5	10,3	11,1
Прямі	ПДФО	79838	59811	75033	91742	109954
	Абсолютний приріст	-	14749	15222	16709	18212
	Темп приросту, %	-	32,7	25,5	22,3	19,9
	Податок на прибуток підприємств	45062	54344	66912	96882	107086
	Абсолютний приріст	-	9282	12568	29970	10204
	Темп приросту, %	-	20,6	23,1	44,8	10,5
	Інші податки	37430	43724	38395	44755	50602
	Абсолютний приріст	-	6294	-5329	6360	5847
	Темп приросту, %	-	16,8	-12,2	16,6	13,1
Разом податків		409418	503879	627154	753816	799776
Абсолютний приріст		-	94461	123275	126662	45960
Темпи приросту, %		-	23,1	24,5	20,2	6,1

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики та Державної податкової служби України

Непрямі податки становлять найбільшу частку в доходах бюджету. Крім того, непрямі податки фіскально ефективніші, оскільки оподатковують споживання, яке є більш стабільною і негнучкою величиною, ніж прибутки. Майже всі податки мають тенденцію до зростання, що не в останню чергу відбувається під впливом такого фактору, як інфляція. У 2019 р. дохідна частина Державного бюджету України виконувалася в умовах змін податкового законодавства, спрямованих на: покращення адміністрування платежів;

створення справедливих і більш рівних умов оподаткування; підвищення наповнюваності бюджету. Аналіз основних тенденцій формування дохідної частини Державного бюджету України показав, що існує стала тенденція їх зростання. Проте, незважаючи на збільшення обсягів податкових надходжень до Державного бюджету України впродовж останніх років, податкова система України залишається недосконалою.

Значну частку в структурі податкових надходжень займають місцеві податки і збори. Нині місцеве оподаткування України перебуває в стадії активної розбудови, в процесі якої висвітлюються проблемні питання та виклики як для центральної влади, так і для місцевих органів влади щодо адміністрування місцевих податків та зборів. Місцеві податки мають виступати основним джерелом формування доходів місцевих бюджетів, оскільки формують їх власні кошти. Це твердження особливо актуальне в аспекті вжиття заходів фінансової децентралізації.

Зазначено, що місцеві податки не виконують функції фіскального інструменту органів місцевого самоврядування. У структурі податкових надходжень місцевих бюджетів України найбільшу питому вагу займає ПДФО – від 54% до 62% (2015-2019 рр.). Певних змін зазнала структура доходів місцевих бюджетів, насамперед, через збільшення частки податкових надходжень, зумовлене зростанням таких видів доходів за 2019 р., як ПДФО на 109398 млн. грн. (199,2%), акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів збільшився на 6284 млн. грн. (81,8%), місцеві податки і збори - на 43339 млн. грн. (160,3%), та інші податкові надходження - на 298 млн. грн. (9,1%) порівняно з показником 2015 р.

Встановлено, що фіскальна значимість місцевого оподаткування суттєво зросла, проте залишається високою залежність формування податкових надходжень місцевих бюджетів від загальнодержавних податків та зборів. Спостерігається негативна тенденція до зниження питомої ваги місцевих податків у власних коштах за два останні роки, що підтверджують розрахунки коефіцієнта покриття місцевими податковими надходженнями видатків місцевих бюджетів, який у 2019 р. становив 0,12. Проаналізована динаміка фіскальної ефективності місцевого оподаткування України у 2015-2019 рр. : середній рівень виконання податкових надходжень місцевих бюджетів становив 111,4% річного плану.

Податкова безпека віддзеркалює дієвість податкової політики. Стан податкової безпеки в Україні визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні, корпоративні інтереси платників податків. Важливим індикатором податкової безпеки є частка податкових надходжень у бюджетах різних рівнів. Проведені розрахунки свідчать про те, що у 2017–2019 рр. частка податкових надходжень Зведеного бюджету України у ВВП перевищувала середній показник за 2015–2016 рр. – 26,4%. За період 2015–2019 рр. частка податкових надходжень Державного бюджету України у ВВП становить 20,8% (табл. 3).

Макрофіскальні індикатори податкової безпеки України у 2015-2019 рр., %

Рік	Частка податкових надходжень:		
	ЗБУ у ВВП	ДБУ у ВВП	Місцевих бюджетів у ВВП
2015	25,6	20,7	5,0
2016	27,3	21,1	6,2
2017	27,8	21,0	6,7
2018	27,7	21,2	6,5
2019	26,9	20,1	6,7

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики та Державної податкової служби України

Стан податкової безпеки також оцінено з допомогою таких показників, як частка бюджетоутворюючих податків у ВВП та доходах Зведеного бюджету України та їх динаміка; рівень податкового навантаження на економіку, динаміка рівня сумлінності сплати податків в Україні, коефіцієнт еластичності податкових надходжень до бюджету по ВВП, а також по окремих галузях національної економіки. Аналіз податкового навантаження за період 2015-2019 рр. показав його зниження у 2019 р. (26,9) порівняно з 2018 р. (27,7), проте збільшення проти 2015р.(25,6). Динаміка рівня сумлінності сплати податків в Україні показує, що він у 2015-2019 рр. постійно знижувався і вже перетнув критичну межу (≥ 95), що свідчить про негативні тенденції у взаємовідносинах платників податків і податкових органів, а також про зростання в суспільстві недовіри до них. Загалом аналіз рівня податкової безпеки держави показав, що Україна знаходиться на стабільному рівні. Майже всі показники відповідають нормативним значенням.

На основі аналізу впливу оподаткування на споживання та добробут населення встановлено, що кошти, отриманні від оподаткування, йдуть на подальше фінансування галузей соціальної сфери. Найбільший обсяг коштів спрямовується на соціальний захист та соціальне забезпечення, хоча темп приросту у 2019 р. порівняно з 2018 р. становив 4,0%. Пріоритетним залишається фінансування освіти: видатки зросли з 114194 млн. грн. у 2015 р. до 238757 млн. грн. у 2019 р., але темпи приросту асигнувань сповільнюються: відповідно 109,1% та 13,7%. Видатки на охорону здоров'я збільшувалися: з 71001 млн. грн. до 128378 млн. грн., а темпи приросту у 2019 р. порівняно з 2015 р. та 2018 р. зменшилися з 80,8% до 10,8% відповідно.

Проведено оцінювання критерію фіскальної достатності. Здійснені розрахунки показали чітко виражену прямолінійно зростаючу залежність між нормою оподаткування та податковими надходженнями, і значне зниження фіскального впливу у 2015 р. та 2019 р. Отримані результати загалом свідчать про зростаючу залежність податкових надходжень від норми оподаткування. Така політика є найбільш прийнятною для держави, що прагне отримати як найбільше платежів. Підвищення рівня впливу в період розвитку і становлення економіки може мати як позитивні результати, так і негативні наслідки; останні можуть призвести до розвитку тіньової економіки, масового ухилення від сплати податків, зменшення виробництва тощо.

У третьому розділі дисертаційної роботи «**Пріоритетні напрями розвитку податкової політики в умовах соціалізації економіки**» – розглянуто податкове стимулювання ділової та інвестиційної активності в реальному секторі економіки, запропоновано методи посилення соціальної спрямованості оподаткування, визначено пріоритети розвитку податкової політики в Україні в умовах формування соціальної економіки.

Результативність економічної політики та динамічність господарського розвитку в державі залежать від ефективності її регуляторного впливу на діяльність суб'єктів підприємництва. Податковому регулюванню у цьому процесі відведена провідна роль, оскільки проблеми, пов'язані з оподаткуванням, вважаються найважливішим компонентом формування ділового середовища національної економіки. Оскільки основними формами підтримки інвестиційної діяльності є: пільгове кредитування, надання податкових пільг і канікул, то саме їх стан було проаналізовано.

Зазначено, що в Україні необхідно запровадити інвестиційний податковий кредит для інвесторів. Механізм реалізації інвестиційного податкового кредиту має бути заснований на принципах дії ринкової економіки, а саме: платності, зворотності й терміновості. На відміну від податкових пільг, такий вид кредиту дозволить державі впливати на економіку, тим самим задовольняти суспільні потреби, підвищувати податкові надходження до бюджету та стимулювати компанії на збільшення капіталу.

Доцільним є підвищити значимість та упорядкувати механізм прискореної амортизації, що тягне за собою скорочення надходжень податку на прибуток (часом істотне) Тому необхідно надати законну силу положенню, згідно з яким вивільнений в результаті використання прискореного порядку прибуток повинен обов'язково направлятися на закупівлю обладнання наукоємного характеру, впровадження нових технологій або на погашення кредитів банку, виданих на ці цілі, з урахуванням відсотків, тобто на інвестиційну діяльність.

З метою активізації інвестиційної діяльності необхідно урізноманітнити застосування податкового кредиту, яке повинно бути платним, щоб стимулюватиме ефективність його використання. Відсоткова ставка по податковому кредиту повинна бути не вищою, ніж відсоткова ставка по кредитах комерційних банків. Відзначаються позитивні та негативні сторони надання в Україні податкових пільг. Надання податкових пільг не завжди супроводжується ясними економічними чи соціальними аргументами. Надання податкових пільг дуже часто призводить до втрат, які виражаються в скороченні податкових доходів бюджету. Вивчення світового досвіду дозволяє відзначити, що серед безлічі форм державної підтримки інвестиційної діяльності найбільшого поширення набули цільові та індивідуальні форми: серед прямих методів - бюджетне субсидування і надання грантів, серед непрямих - податкові пільги.

Дослідження практики надання податкових пільг з метою стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності дає змогу зробити наступні висновки:

податкові пільги, як правило, надаються підприємствам, які реалізують інвестиційні проекти, в формі зниженої ставки податку на прибуток та звільнені від оподаткування майна, що беруть участь при реалізації інвестиційного проекту; для регіонів інвестиційні податкові пільги окупляться за рахунок обсягу залучених в економіку інвестицій, а також за рахунок бюджетного ефекту - податкових надходжень при реалізації інвестиційних проектів. Запропоновано заходи стосовно змін Податкового кодексу України, спрямовані на стимулювання не лише підприємств інноваційної сфери, але й будь-яких інших підприємств-стартапів.

Посилення соціальної спрямованості оподаткування в першу чергу пов'язане з удосконаленням податкового регулювання, а саме: його принципів, методів, а також підпорядкованості загальній парадигмі розвитку. Пропонується в Україні перейти до прогресивного та до сімейного оподаткування. У багатьох провідних країнах світу застосовується сімейне оподаткування, яке дає можливість раціонально та справедливо оподатковувати доходи фізичних осіб з врахуванням кількості утриманців, їх віку, стану здоров'я тощо.

У роботі запропонована методика оцінки ефективності формування та реалізації соціально-орієнтованої податкової політики, яка включає показники соціальної ефективності, фіскальної ефективності, інтегральний показник ефективності, що дозволяє зробити висновок про проблеми соціального оподаткування за допомогою використання інструментів соціально-орієнтованої податкової політики.

Серед пріоритетів розвитку податкової політики в Україні в умовах формування соціальної економіки визначено підвищення рівня податкової культури та фінансової грамотності платників податків, реалізація єдиної цифрової системи податкового обліку та адміністрування, що підвищить якість і ефективність міжвідомчої взаємодії й взаємодії між платниками податків і податковими органами, безпечність та безперебійність функціонування дистанційного обслуговування. Визначено, що реалізація пріоритетів розвитку податкової політики в Україні в умовах формування соціальної економіки має забезпечити не лише технологічну і цифрову трансформацію, але, і міждержавний обмін податковою інформацією, осучаснення фіскальної термінології, креативне розширення податкової бази за рахунок нових методів і технологій податкового адміністрування.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі теоретичного узагальнення наукових підходів та статистичних даних, проведеного дослідження теоретичних засад податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні зроблено такі висновки, пропозиції і рекомендації, які забезпечують вирішення поставлених завдань відповідно до визначеної мети дисертаційної роботи.

1. Формування соціально-орієнтованої економіки в Україні вимагає розробки нової концепції податкової політики, що змушує переглянути її концептуальні засади. Зокрема, інституціональними критеріями формування і реалізації податкової політики держави в нових умовах має бути досягнення балансу інтересів держави, підприємницького сектора і громадян, узгодження податкових змін з іншими законодавчими нормами та їх позитивна оцінка суспільством; а також швидке реагування на зміни у відтворювальних і фіскальних процесах. Домінуючими в податковій політиці мають стати прогресивна система оподаткування доходів громадян, закріплення на законодавчому рівні неоподаткованого мінімуму доходів населення та приведення його у відповідність із прожитковим мінімумом, перегляд ставок та підходів до стягування податків на капітал та нерухомість, що дозволить посилити соціальну справедливість податкової політики, зменшення пільгового оподаткування у провідних галузях реального сектору економіки, зокрема, промисловості, будівництві, транспорті, зв'язку, у сфері фінансової та страхової діяльності.

2. Пізнання функціонального механізму формування і реалізації податкової політики в частині утворення нових його елементів дозволило запропонувати нові підходи до детермінації видів і форм політики в сфері оподаткування з виокремленням політики податкових доходів, дослідження якої проведено у другому розділі дисертації, та політики податкового регулювання, дослідженню якої присвячено третій розділ дисертації. Таке розмежування виправдане з точки зору дослідження ефективності податкової політики та визначення ступеню її соціалізації.

3. За своїм змістом та особливостями реалізації методологічні принципи податкової політики (рівність, справедливість, ефективність, спрямованість на економічне зростання, системність, гласність) відповідають основоположним принципам оподаткування. З огляду на тему дослідження доцільно систему принципів податкової політики доповнити принципом поміркованості, що означає встановлення в економіці такого рівня податкового навантаження, який забезпечуватиме можливість розширеного відтворення й накопичення в суспільстві.

На відміну від системи принципів фіскального оподаткування, система соціальних принципів-імперативів податкової політики соціальної держави містить соціально значиму формулу веління. Податкова політика в умовах соціалізації економіки відіграє важливу роль, оскільки соціально орієнтована економіка стає життєздатною тільки тоді, коли дотримуються необхідні межі соціального захисту платників податків.

4. На основі узагальнення наукових поглядів щодо тлумачення понять «податкова політика» і «податковий механізм» надано визначення останнього як сукупності важелів, інструментів і методів, які взаємопов'язано функціонують між собою, ґрунтуючись на чинному податковому законодавстві, з метою узгодження інтересів держави та платників податків, акумулювання грошових коштів до бюджету держави, розвитку ринкової інфраструктури. Доведено, що в умовах

формування соціальної економіки в Україні та відповідно соціалізації податкової політики, необхідним є перехід від бюрократичної моделі оподаткування, заснованої переважно на фіскальних процесах, до моделі управління, яка націлена, насамперед, на регулювання через податкове стимулювання економічної діяльності і дестимулювання порушень податкового законодавства, а також вдосконалення податкового адміністрування (запровадження електронного документообігу, планування, прогнозування тощо). Оптимальне їх поєднання дозволить максимізувати ефективність податкової політики на державному рівні.

5. Податкова політика є важливою складовою економічної політики держави та представляє собою систему заходів організаційно-правового та соціально-економічного характеру органів державної влади та місцевого самоврядування з акумуляції публічних коштів у вигляді податків залежно від вирішення стратегічних і тактичних завдань розвитку країни чи регіону. Запропоноване визначення надане з позиції імперативно-диспозитивної природи регулювання податкових правовідносин, тобто спрямованої на знаходження балансу між чіткими, обов'язковими до виконання, наказами та певними диспозитивними нормами (межами), які дозволяють суб'єкту господарської діяльності діяти в цих межах на свій власний розсуд. Таке визначення податкової політики підкреслює необхідність трансформації управління податковими процесами у бік соціалізації економіки з більшим ступенем врахування економічної свободи індивіда, зміни пріоритетів та принципів податкової політики.

6. Узагальнення та систематизація структурно-функціональних проблем податкової політики на сучасному етапі, дозволили виокремити основні з них, зокрема такі як, зміна зовнішньоекономічної кон'юнктури на продукцію вітчизняної промисловості, нерозвиненість внутрішнього ринку, надмірне податкове навантаження на бізнес та громадян та його нерівномірний розподіл, структурна деградація економіки, великий масштаб тіньової економіки, недосконалість нормативно-правової бази оподаткування. Доведено, що усунення перелічених та інших проблем сприятиме посиленню податкової безпеки, зміцненню конкурентоспроможності економіки країни та подальшому її просуванню в бік соціальної економіки.

7. Податкове стимулювання ділової та інвестиційної активності в реальному секторі економіки є одним із пріоритетних напрямів розвитку податкової політики в умовах соціалізації економіки. Податкове регулювання інвестиційної активності передбачає проведення державою певних заходів, спрямованих на поліпшення умов інвестування. Існують спеціальні інструменти податкового регулювання інвестиційної активності - пільгове кредитування, надання податкових пільг і канікул. Розроблений алгоритм впровадження інвестиційного податкового кредиту базується на послідовності наступних етапів: надання документів до податкових органів (заява з доданням необхідних документів); перевірка достовірності та відповідності документів для підстав надання кредиту; прийняття рішення податковими органами про

надання кредиту; укладення договору про надання кредиту; подальша дія договору про надання кредиту. Апробація запропонованого алгоритму дає підставу стверджувати про необхідність доповнити ст. 66 ПКУ пунктом 4, який повинен передбачати надання в податковий та уповноважений органи державної влади звітності про використання коштів на інвестиційні цілі, а також порядок відновлення податків на всю суму податкового кредиту і нарахування штрафів у разі використання коштів не за цільовим призначенням. Орієнтуючись на прогресивні зміни, спрямовані на розвиток податкової політики, її зміцненні та посиленні податкового стимулювання ділової та інвестиційної активності в реальному секторі економіки, необхідним є проведення істотних змін в даному напрямку.

Отримані результати та розроблені пропозиції стосовно теоретичних засад податкової політики та розроблення рекомендацій щодо її удосконалення в умовах формування соціальної економіки в Україні становлять прикладний аспект новизни виконаного наукового дослідження. Удосконалення теоретичних засад і механізмів реалізації податкової політики як важливого інструменту управління національним господарством в умовах формування соціальної економіки в Україні є необхідною та безальтернативною умовою функціонування національного господарства загалом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз:

1. Тидір Н. І. Концептуальні основи податкової політики України: етапи розвитку та послідовність реформ / Н.І.Тидір // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. Науковий журнал. – Херсон: 2018. – № 30 (20). – Т. 1. – с. 28-36. [*Фахове видання*].
2. Тидір Н. І. Удосконалення податкової політики України у напрямі модернізації національного господарства / Н.І.Тидір // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. Науковий журнал. – Херсон: 2018. – № 31 (21). – Т. 1. – с. 42-36. [*Фахове видання*].
3. Тидір Н. І., Петрецький І.І. Формування моделі взаємовідносин держави та платників податків / Н.І.Тидір, І.І. Петрецький // Актуальні проблеми економіки. – 2019. – № 7. – С.99-106 [*Фахове видання; міжнародні наукометричні бази: EBSCOhost; EconLit; ABI/Inform by ProQuest; ERIH PLUS (Норвегія)*].(*Особистий внесок: визначено модель поведінки працівників податкової служби*).
4. Тидір Н. І. Концептуальні основи податкової політики України в умовах формування соціально-орієнтованої ринкової економіки / Н.І.Тидір // Актуальні проблеми економіки. – 2019. – № 12. – С.61-68 [*Фахове видання; міжнародні наукометричні бази: EBSCOhost; EconLit; ABI/Inform by ProQuest; ERIH PLUS (Норвегія)*].
5. Тидір Н. І. Модель управління формуванням і розвитком соціальної економіки України / Н.І.Тидір // Актуальні проблеми економіки. – 2020 – № 1. –

C.57-65 [Фахове видання; міжнародні наукометричні бази: EBSCOhost; EconLit; ABI/Inform by ProQuest; ERIH PLUS (Норвегія)].

6. Тидір Н. І., Соломка Я.А. Податкова політика України в умовах економічної нестабільності: аналітичний огляд / Н. І. Тидір, Я. А. Соломка // Наукові записки національного університету «Острозька академія». – 2020. – № 18(46). – С. 85-89. [Фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, EBSCO Publishing, Inc., ResearchBib, Ulrich's Periodicals Directory, РИНЦ, Google Академія, Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського, Бібліометрика української науки]. (Особистий внесок: проаналізовано динаміку та структуру податкових надходжень місцевих бюджетів України протягом 2017-2019 рр.).

7. Тидір Н. І. Моделі та типи податкової політики в світі: уроки для України/ Н.І.Тидір // Формування ринкових відносин в Україні. – 2020 – № 7-8 (230-231). – С.54-61 [Фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського, РИНЦ, Google Scholar].

Публікації у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій:

8. Тидір Н.І., Штулер І.Ю. Аналіз динаміки платіжного балансу як віддзеркалення фінансового стану країни / І.Ю. Штулер, Н.І. Тидір // Міжнародна науково-практична конференція «Фінансові інструменти просторово-територіального розвитку». - Черкаси: ФОП «Чабаненко Ю.А.», 2016. – с. 56-60. (Особистий внесок: проаналізовано динаміку основних показників платіжного балансу національної економіки).

9. Тидір Н.І., Штулер І.Ю.Методика побудови загальної лінійної моделі прогнозування показників розвитку економіки / І.Ю. Штулер, Н.І.Тидір // Міжнародна науково-практична конференція «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації». – Одеса: ОНУ імені І.І.Мечникова, 2016. - с. 66-69. (Особистий внесок: запропоновано модель побудови прогнозних показників).

10. Тидір Н.І., Штулер І.Ю. Корегування та адаптація стратегії економічного розвитку України до змін в міжнародних економічних відносинах / І.Ю. Штулер, Н.І.Тидір // Актуальні проблеми економіки 2015-2016: [матеріали ІХ-ої міжнародної наукової конференції] / за наук. ред. д.е.н., проф. М. М. Єрмошенка. – К.: Національна академія управління, 2016. - с. 69-73. (Особистий внесок: проаналізовано стратегії економічного розвитку).

11. Тидір Н. І., Соломка Я.А. Роль податкової політики в інноваційному розвитку національної економіки / Н. І. Тидір, Я.А. Соломка // Х Міжнародний науково-практичний семінар «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції», м. Луцьк, 22 травня 2020 р. – с. 123-125. (Особистий внесок: встановлено вплив та значення податкової політики для національного господарства).

12. Тидір Н. І. Податкова політика України / Н.І.Тидір // VII Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці», м. Київ – м.Баку, 25-26 червня 2020 р. – с. 65-66.

13. Тидір Н. І. Актуальні питання сучасної податкової політики в Україні / Н.І.Тидір // Соціально-економічні аспекти розвитку суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 7 серпня 2020 р). Одеса: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2020. С. 18 – 20.

14. Тидір Н. І. Аналіз змін податкового законодавства України / Н.І.Тидір // II Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути», м. Дніпро, 17-18 серпня 2020 р. – с. 475-476.

15. Тидір Н. І. Взаємозв'язок податкової політики держави та її інноваційного розвитку / Н.І.Тидір // Міжнародна науково-практична конференція «Теорія та практика управління ринковою економікою», м. Одеса, 28 серпня 2020 р. – с. 22-24.

16. Тидір Н. І. Історія становлення податкової політики в сучасній Україні / Н.І.Тидір // Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки, обліку, менеджменту та права», м. Полтава, 16 вересня 2020 р. – с. 22-24.

17. Тидір Н. І. Вплив оподаткування на споживання та добробут населення / Н.І.Тидір // Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни», м. Львів, 19 вересня 2020 р. – с.33-36;

18. Тидір Н. І. Стан податкової безпеки в Україні протягом 2015-2019 років / Н.І.Тидір // VIII Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці», м. Київ – м.Rzeszów, 14-15 жовтня 2020 р. – с. 74-76.

АНОТАЦІЯ

Тидір Н.І. Податкова політика України в умовах формування соціальної економіки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. – ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ, 2020.

Дисертація є комплексним дослідженням теоретичних засад податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні.

У межах теорії управління національним господарством розроблено концепцію податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні, що дозволило переглянути її концептуальні засади та розвинути їх, а також поглибити розуміння економічної сутності й ролі податкової політики в нових умовах та більш точно визначити напрями її подальшого вдосконалення.

Удосконалено науковий апарат пізнання функціонального механізму формування і реалізації податкової політики в частині утворення нових його елементів. Запропоновано нові підходи до детермінації видів і форм політики в

сфері оподаткування з виокремленням політики податкових доходів і політики податкового регулювання, що дозволить посилити принцип справедливості в оподаткуванні.

Систему принципів податкової політики доповнено принципом поміркованості, що означає встановлення в економіці такого рівня податкового навантаження, який забезпечуватиме можливість розширеного відтворення й накопичення в суспільстві.

Запропоновано методичні підходи до реалізації податкової політики в умовах формування соціальної економіки в Україні, що на відміну від існуючих, передбачають переорієнтування цих механізмів на перехід від бюрократичної моделі оподаткування, заснованої переважно на фіскальних процесах, до моделі управління, яка націлена, насамперед, на регулювання через податкове стимулювання економічної діяльності і дестимулювання порушень податкового законодавства, а також вдосконалення податкового адміністрування (запровадження електронного документообігу, планування, прогнозування тощо).

Узагальнено та систематизовано структурно-функціональні проблеми податкової політики на сучасному етапі, основними з яких визнано такі, як зміна зовнішньоекономічної кон'юнктури на продукцію вітчизняної промисловості, недорозвиненість внутрішнього ринку, загальна надмірність податкового навантаження в країні, нерівномірний розподіл податкового тиску, структурна деградація економіки та розвиток тіньової економіки, недосконалість нормативно-правової бази оподаткування.

Розвинуто сутнісний підхід до визначення понять «податкова політика» та «податковий механізм», систематизовано особливості їх формування; а також методичний підхід до удосконалення податкового стимулювання ділової та інвестиційної діяльності в реальному секторі економіки що, на відміну від існуючих підходів, орієнтується на узгодження податкової політики та пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Ключові слова: соціальна економіка, соціалізація, податкова політика, податкова система, податкові надходження, бюджет, ефективність, податкова безпека.

ANNOTATION

Tydir Natalia. Tax policy of Ukraine in the conditions of formation of social economy. - Manuscript.

Thesis for the Candidate degree of Economic Sciences in specialty 08.00.03 - Economics and Management of National Economy. - National Academy of Management, Kyiv, 2020.

The dissertation is a complex research of theoretical bases of tax policy in the conditions of formation of social economy in Ukraine.

Within the theory of national economy management, the concept of tax policy in the formation of social economy in Ukraine was developed, which allowed to reconsider its conceptual principles and develop them, as well as deepen

understanding of economic essence and role of tax policy in new conditions and more accurately determine areas for further improvement;

The scientific apparatus of cognition of the functional mechanism of formation and implementation of tax policy in terms of the formation of its new elements has been improved. New approaches to determining the types and forms of tax policy consist in separating the policy of tax revenues and the policy of tax regulation. Accordingly, their separate study. This technique made it possible to strengthen the study of the effectiveness of tax policy and determine the degree of its socialization.

The system of principles of tax policy is supplemented by the principle of moderation, which means the establishment in the economy of such a level of tax burden that will provide the possibility of expanded reproduction and accumulation in society.

Methodical approaches to the implementation of tax policy in the formation of social economy in Ukraine are proposed, which, in contrast to the existing ones, provide for reorientation of these mechanisms to the transition from bureaucratic to managerial model of taxation, which includes, in addition to fiscal direction, legislation), as well as tax administration (planning, forecasting, accounting and control).

The paper develops essential approaches to the definition of "tax policy" and "tax mechanism", systematizes the features of their formation; methodical approach to improving the tax incentives for business and investment activities in the real sector of the economy, which, in contrast to existing approaches, focuses on the coordination of tax policy and priorities of socio-economic development of the country.

The structural and functional problems of tax policy at the present stage are generalized and systematized, the main of which are: change of foreign economic situation on domestic industry products, underdevelopment of domestic market, general excessive tax burden in the country, uneven distribution of tax pressure, structural degradation and economic degradation, imperfection of the regulatory framework of taxation.

The current state and features of the development and functioning of tax policy are studied. It is determined that the current stage of tax policy is aimed at creating a tax system focused on the social economy. The main directions of socialization of tax policy are formulated. A critical assessment of the use of personal income tax in Ukraine is given. Models and types of tax policy in the world are analyzed. It is established that the choice of the strategy of the state tax policy must be based on the "golden rules" of taxation, principled approaches to the essence of the organization of tax production.

Based on the generalization of scientific opinions, approaches, concepts on the concept of "tax policy" formulated the author's vision of this definition as part of the economic policy of the state, which is a system of measures of public authorities and local government imperative-dispositive nature of regulation aimed at comprehensive taxation, taking into account the strategic objectives of state development.

The institutional goals of tax policy functioning are revealed, the attention is focused on the mechanism of its formation, in particular tools and methods. Based on the generalization of scientific views and the corresponding interpretation of the concept of "tax mechanism" given its own definition as a set of levers, tools and methods that function interconnected, based on current tax legislation, to reconcile the interests of the state and taxpayers, accumulation of money funds to the state budget, development of market infrastructure.

The role of tax principles in the implementation of tax policy is determined. It is proved that the methodological principles of tax policy (equality, fairness, efficiency, focus on economic growth, consistency, transparency) correspond to the basic principles of taxation in terms of their content and features of implementation. The interrelation of tax policy with other types of it in the system of economic policy of the state is determined: social, price, structural, countercyclical, budgetary, foreign economic and ecological security policy.

Theoretical bases of social orientation of economic development of the state through obligatory establishment of social priorities of development of the country and strengthening of human-centeredness of economic development for preservation of the nation and increase of well-being of the population, considering difficult modern conditions of development of the country are investigated.

It is determined that tax policy occupies a prominent place in the implementation of the social economy of Ukraine, as taxation as a social institution is one of the main instruments of social policy, the purpose of which is to ensure the existence and reproduction of a whole. The main purpose of tax policy is to ensure an acceptable standard of living for the citizens of Ukraine. The analysis and assessment of macro-fiscal indicators of tax security, indicators of efficiency of administration of taxes and fees are carried out, the existing threats and risks of domestic tax security are revealed.

The practical significance of the research results is that the theoretical principles, scientific and methodological approaches and practical recommendations set forth in the dissertation research create a proper scientific basis for improving the mechanism of formation and development of tax policy in the social economy.

Keywords: national economy, tax security indicators, social economy, socialization, tax policy, tax revenues, tax system, budget, efficiency, tax security.